

Asia: OM 15/41/2016

Mietintö ”Tiedustelutoiminnan valvonta”

Lausunnonantajan lausunto

Lausuntonne mietinnöstä ”Tiedustelutoiminnan valvonta”

Lakiehdotuksessa esitetään, että kaikkien tiedustelukeinojen käyttämiseksi ei vaadittaisi rikostutkintaa, väärinkäytöksiä ennaltaehkäisevää laillisuusvalvontaa tai edes ilmoittamista tiedustelun kohteelle tiedustelun loppumisen jälkeenkään. Ilmoitusta ei tarvitsisi välttämättä tehdä edes virheellisesti kerätyistä tiedoista. Veloitteet ehdotetun tiedustelun laillisuusvalvojan ja eduskunnan valvontaelinten informoimiseen ovat vähintäänkin epäselvät.

Uudistuksen myötä suomen tiedusteluyhteisö voisi jatkossa esimerkiksi tutkia tietoliikennettäsi, avata ja jäljentää kirjeitäsi tai tutkia vaikka työpaikkaasi. Se ei kuitenkaan saisi esimerkiksi rikkoa kotirauhaa. Tietyissä tapauksissa tiedustelua voisi suorittaa kysymättä siihen lupaa tuomioistuimelta tai laillisuusvalvojalta, pelkällä ylempien virkamiehen päätöksellä.

Heppoiset valvontaprosessit ja voimakeinojen käytön valtuutus saman tai läheisen organisaation virkamiehillä tuomioistuimen sijaan johtaa luonnollisesti tilanteeseen jossa tiedustelu, ja niin myös ei-haluttu väärinkäytös, on helpompaa ja mielekkäämpää.

Kerättyään esimerkiksi minun tietoliikennettäni ilman lupaa, luultavasti vahingossa muun liikenteen ohella, tiedustelun toteuttajan ei tarvitsisi siitä koskaan minulle ilmoittaa katsottuaan tietoja ja "tuhottuaan ne asianmukaisen käytännön mukaisesti". Vahingossa kerätty henkilökohtainen tieto on vähättelystä huolimatta tietoliikenteeseen kohdistuvan tiedustelun jokapäiväinen realiteetti joka aiheuttaa vakavia yksityisyydensuojaa koskevia kysymyksiä, näillä näkymin myös pitkälle tulevaisuuteen.

Tätä voi kaunistella tai kierrellä loputtomiin, mutta tällaisten toimintatapojen mahdollistajat eivät tietääkseni ole esityksestä mihinkään kadonneet. Lopputulos kuulostaa suomalaisen hyvin ihmisoikeuslähtöiseen yhteiskuntaan täysin sopimattomalta.

Suomessa viranomaistoimintaa ohjaa syvä velvollisuudentunne ja kansan vakaa luottamus virkavallan toimimiseen oikein. Virkavalta koostuu kuitenkin ihmisistä ja yksikään ihminen ei ole täydellinen. Viimeaikoina olemme saaneet hyviä viitteitä Suomen virkavallan inhimillisyydestä esimerkiksi lukuisten poliisien luvatonta tietojen katselua käsittelevien oikeudenkäyntien myötä. Suuri säännösten ja ennaltaehkäisevän valvonnan purku ei tee Suomen tiedustelusta pelkästään

tehokkaampaa, vaan myös naurettavan vähän luottamusta herättävän "varjokoneen" josta kansalaiset eivät juurikaan mitään saa tietää.

Kun tiedustelulle annetaan oikeuksia tiedustella ihmisiä ja heidän toimintaansa ilman rikostutkintaa, ilman ennaltaehkäisevää laillisuusvalvontaa tai kohteelle tiedottamisen velvollisuutta, kuka tutkii väärinkäytöksiä? Eduskunnan asettama laillisuusvalvoja jälkikäteen, vieläpä luottaen tiedustelua suorittaneen organisaation antamiin tietoihin? Laillisuusvalvojan itsenäisyydellä ei tunnu siinä kohtaa olevan juuri väliä, kun toimintaympäristön realiteetit ovat kuten esitetty.

Kaikenkattava tiedusteluorganisaatioiden voimakeinojen hyväksyminen on juuri sitä linjaa, mikä esimerkiksi Yhdysvalloissa antaa tiedusteluviranomaisille mahdollisuuden laajaan itsehallintoon, jopa lakien ja oikeuden omapäiseen tulkintaan ja unohtamiseen kun se on hyödyllistä. Nämä laajat oikeudet aiheuttavat valtavia määriä väärinkäytöksiä, mm. opposition ja vähemmistöjen syrjintää ja aiheettomia tutkimuksia, kun viranomaisten ei tarvitse vastata toiminnastaan etukäteen, vaan jälkikäteen jos koskaan.

En väitä, että suomen tiedusteluyhteisö olisi yhtä yli-innokas tai piittaamaton ihmisten oikeuksista, mutta on itsestäänselvää, että yksittäiset ihmiset tulevat väärinkäyttämään keinoja joihin annetaan järjestelmällisesti helpot valmiudet. Kuten kansa usein sanoo, tilaisuus tekee varkaan. Tiedustelutoiminnan johdon ylioptimistinen käsitys organisaationsa kurista sekä jokaisen jäsenen vastuullisuudentunnosta ja mielentilasta ei tätä faktaa muuta.

Tapani Moilanen